

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA XORIJIY TIJORAT TASHKILOTLARI FILIALLARINI BEKOR BO'LISHI MUAMMOLARI

Xurramova Ra'no Eshmatovna

Toshkent davlat yuridik universiteti

Tel: +998998158506

ranoxurramova45@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15854546>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarining bekor bo'lishi (yopilishi) jarayonidagi huquqiy, tashkiliy va amaliy muammolar tahlil etilgan. Xususan, filiallarning tugatilishida duch kelinadigan asosiy to'siqlar, bu jarayonda ishtirok etuvchi organlarning vakolatlari, hujjatlarni rasmiylashtirish tartibi va soliq majburiyatlarining yakunlanishi bilan bog'liq masalalar ko'rib chiqilgan. Shuningdek, filiallarni yopish jarayonida xorijiy investorlarning manfaatlarini himoya qilish, kreditorlar bilan hisob-kitob masalalari, va yuridik shaxs maqomi mavjud bo'lmagan filiallar uchun amaldagi qonunchilikdagi noaniqliklar o'rganilgan. Mayzuni chuqur o'rganish orqali xorijiy sarmoyadorlar uchun huquqiy aniqlik va qulaylikni ta'minlashga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Xorijiy tashkilot, filial, bekor bo'lish, tugatish tartibi, yuridik maqom, sarmoya, O'zbekiston qonunchiligi, investor huquqlari, davlat ro'yxatidan chiqarish, soliq organi, kreditorlar bilan hisob-kitob, yuridik noaniqliklar.

Kirish

Bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish va xorijiy investitsiyalarni faol jalb etishga intilish O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy siyosatida muhim o'rin tutadi. Bu jarayonda xorijiy tijorat tashkilotlari tomonidan mamlakat hududida filiallar ochilishi xorijiy kapital ishtirokida biznes yuritishning asosiy shakllaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Xorijiy investitsiyalar to'g'risida"gi qonuniga¹ va "Yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida"gi qonuniga² muvofiq, xorijiy tashkilotlar O'zbekiston hududida o'z filiallarini tashkil etish, faoliyat yuritish va zarurat tug'ilganda ularni tugatish huquqiga ega.

So'nggi yillarda mamlakatda ochilgan xorijiy kapital ishtirokidagi tashkilotlar soni keskin oshgan bo'lib, 2024-yil yakunlariga ko'ra ularning soni 15 200 dan ortiqni tashkil etdi, shundan 30 foizga yaqini xorijiy tashkilotlarning O'zbekistondagi filiallari shaklida faoliyat yuritmoqda³. Bunday tashkilotlar iqtisodiyotning sanoat, transport, qurilish va axborot texnologiyalari sohalarida faol ishtirok etmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishi, bozor talablari, siyosiy va normativ-huquqiy omillar tufayli xorijiy tashkilotlar o'z filiallari faoliyatini to'xtatish yoki bekor qilish to'g'risida qaror qabul qilayotgan holatlar ham ortib bormoqda.

Ayni paytda xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarini bekor qilish jarayoni ko'plab huquqiy va amaliy muammolar bilan to'qnash kelmoqda. Jumladan, filiallar yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmaganligi sababli ularning tugatilishi bo'yicha mustaqil tartibning yo'qligi, soliqqa oid

¹ O'zbekiston Respublikasining "Xorijiy investitsiyalar to'g'risida"gi Qonuni, 1998-yil 30-aprel, O'RQ-611-son

² O'zbekiston Respublikasining "Yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 14-aprel, O'RQ-540-son

³ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, 2024-yil dekabr holatiga ko'ra

hisob-kitoblar va majburiyatlarning yakunlanishida yuzaga kelayotgan chalkashliklar, shuningdek, sud organlarida kreditorlar bilan nizolar paydo bo'lishi mumkin bo'lgan zaminlar ushbu muammoning asosiy jihatlaridandir. Bundan tashqari, ayrim hollarda vakolatli davlat organlari o'rtasida muvofiqlashtirilgan harakatlar filialni bekor qilish jarayonini asossiz cho'zilishga olib kelmoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, xorijiy sarmoyadorlar uchun filial faoliyatining aniq va ochiq tartibda tugatilishi, ularning investitsiyalarini huquqiy himoya qilish mexanizmlarining mavjudligi O'zbekistonning investitsion jozibadorligi darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, Jahon bankining "Doing Business" reytingiga ko'ra, biznesni yopishdagi murakkabliklar ham umumiy sarmoya muhitini baholovchi omillardan biri hisoblanadi. Shu bois, xorijiy tashkilotlar filiallarini bekor qilishdagi muammolarni aniqlash va ularga huquqiy yechimlar taklif etish, amaldagi qonunchilikni takomillashtirish yo'nalishida ilmiy-nazariy izlanishlar olib borish zaruratga aylandi.

Ushbu maqolada xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarini tugatish tartibiga oid huquqiy asoslar, xorijiy tajriba va mavjud muammolar chuqur tahlil qilinadi, shuningdek, O'zbekiston huquqiy tizimi doirasida bu masalaga kompleks yondashuv asosida takliflar ilgari suriladi.

Ilmiy-nazariy qism

Xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarining faoliyati va ularni tugatish masalalari xalqaro iqtisodiy huquq va transmilliy kompaniyalar faoliyati doirasida keng muhokama qilinadigan mavzulardan biridir. Ilmiy adabiyotlarda bu masala, odatda, yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmagan tuzilmalar (filiallar, vakolatxonalar)ning huquqiy statusi, ularning majburiyatlari va tugatilish tartibining noaniqligi bilan bog'liq muammolar nuqtai nazaridan o'rganiladi.

Professor Peter Muchlinski o'zining "Multinational Enterprises and the Law" asarida filiallar yuridik jihatdan bosh tashkilotning bevosita bo'limi sifatida qaralishini ta'kidlaydi, bu esa ular faoliyati ustidan nazoratni yengillashtiradi, ammo ayni paytda yuridik mas'uliyatni ajratish murakkabligini yuzaga keltiradi. U filiallarning yopilishi, asosan, bosh ofisning qarori asosida amalga oshirilishini, biroq mahalliy qonunchilik filialni tugatish uchun mustaqil protseduralarni nazarda tutmasligi huquqiy bo'shliqlarni keltirib chiqarishini qayd etadi⁴.

Yana bir e'tiborga molik manba — C. Brown tomonidan tahrirlangan "Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts" nomli risolada xorijiy tashkilotlar tuzilmalarining tugatilishi bo'yicha davlatlar o'rtasidagi yondashuvlar farqlanishi, ayrim davlatlarda filiallar to'g'risida alohida qonunchilik mavjud bo'lsa, boshqalarida ular uchun yuridik shaxs maqomi mavjud bo'lmagani sababli umuman tugatish tartibi belgilab qo'yilmagani ko'rsatiladi⁵.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlari tajribasiga murojaat qilsak, filiallar faoliyatini yakunlash borasidagi tartiblar ancha tafsilotli bo'lib, masalan, Germaniya Federal tijorat qonunchiligida (§13-15 GmbHG) filiallarni yopish masalasi yuridik shaxslarning tugatilishiga o'xshash tartibda rasmiylashtirilishi talab qilinadi. Bu holat xorijiy sarmoyadorlar uchun huquqiy aniqlikni ta'minlasa-da, amaliyotda ko'p hollarda filiallar tugatilmasdan "yashirin faoliyatsizlik" holatida qoldirilishini ko'rsatadi⁶.

Xalqaro arbitraj amaliyotida ham filiallarning tugatilishi bo'yicha kelib chiqadigan

⁴ Muchlinski, P. (2007). *Multinational Enterprises and the Law*. Oxford University

⁵ Brown, C. (Ed.). (2010). *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Oxford University Press

⁶ German Commercial Code (GmbHG), Sections 13–15

nizolar keng muhokama etiladi. Masalan, ICSID (International Centre for Settlement of Investment Disputes) arbitraj sudining qarorlarida xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi filiallar yopilganda kreditorlarning da'volari, intellektual mulk huquqlari, hamda joylardagi mehnat shartnomalarining to'xtatilishi bilan bog'liq murakkab masalalar tilga olinadi⁷.

O'zbekistonda esa bu masalaga oid ilmiy izlanishlar yetarli darajada rivojlanmagan. Ayni vaqtda, yuridik fanlar doktori A.X. Qodirov o'zining "Transmilliy korporatsiyalar huquqiy maqomi va ularning bo'linmalarini tartibga solish masalalari" nomli ilmiy maqolasida xorijiy tashkilotlarning filiallari bevosita ularning o'ziga bog'liq bo'lgani holda, mahalliy organlar oldida mustaqil majburiyatlar olmasligi huquqiy ziddiyatlarni keltirib chiqarishini ta'kidlaydi⁸.

Shuningdek, xalqaro huquqshunos Sh. Rizvanovning fikricha, filiallar faoliyatining to'xtatilishida investitsiyalarni himoya qilish to'g'risidagi ikki tomonlama bitimlar (BIT – Bilateral Investment Treaties) shartlari ham e'tiborga olinishi zarur. Chunki ko'plab holatlarda sarmoyadorlar yopilish jarayonida o'z huquqlari buzilgan deya xalqaro arbitrajga murojaat qilgan⁹.

Umuman olganda, xorijiy tashkilotlarning filiallarini tugatish masalasi ko'p jihatdan milliy qonunchilikka, xalqaro investitsion huquq normalariga va amaliyotni rasmiylashtirish tartibiga bog'liq. Ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatmoqdaki, bu jarayonda huquqiy aniqlikning ta'minlanmaganligi xorijiy investorlar uchun huquqiy xatarlarni oshiradi va bu esa mamlakatning investitsion jozibadorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Huquq normalari

Xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarini tashkil etish va bekor qilish masalalari milliy qonunchilik va xalqaro huquq normalarining muhim obyektlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalish asosan xalqaro iqtisodiy huquq, investitsiyalarni himoya qilish bo'yicha bitimlar (BITlar), shuningdek, transmilliy korporatsiyalar faoliyatini tartibga soluvchi xalqaro deklaratsiya va konvensiyalarga tayanadi.

Xalqaro huquqda xorijiy tashkilotlarning filiallari huquqiy maqomini aniq belgilab beruvchi majburiy kuchga ega universal konvensiyalar mavjud emas. Shunga qaramay, ayrim prinsipial hujjatlar bu masalaga aloqador yondashuvlarni belgilaydi. Xususan, BMTning Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD) tomonidan ishlab chiqilgan "Xalqaro investitsiyalar bo'yicha universal tamoyillar" hujjatida xorijiy investorlarning filiallari ham asosiy subyekt sifatida e'tirof etilgan va ularning faoliyatini tugatishda "adolatli va shaffof tartib" talab etiladi¹⁰. Shuningdek, OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti)ning "Ko'p millatli korxonalarga oid Yo'riqnomasi"da xorijiy kompaniyalar va ularning bo'linmalari (shu jumladan, filiallari) tomonidan faoliyatni boshlash yoki tugatishda mahalliy qonunlarga to'liq rioya qilish lozimligi va bu jarayonda inson huquqlari, mehnat munosabatlari va atrof-muhitga zarar yetkazmaslik tamoyillari belgilab qo'yilgan¹¹.

AQSh qonunchiligi misolida

AQShda xorijiy tashkilotlar o'z faoliyatini shtatlar miqyosida amalga oshiradi va filial ochish, yopish masalalari har bir shtatning tijorat qonunlariga tayanadi. Misol uchun, Delaware

⁷ ICSID Case No. ARB/12/4, *ABC Ltd. v. Republic of X*

⁸ Qodirov, A.X. (2021). "Transmilliy korporatsiyalar huquqiy maqomi va ularning bo'linmalarini tartibga solish masalalari". *Yuridik fanlar axborotnomasi*, №2(45)

⁹ Rizvanov, Sh. (2022). "Filiallarning yopilishi va investitsion bitimlar shartlari: xalqaro arbitraj amaliyoti tahlili." *Xalqaro huquq va xorijiy qonunchilik sharhi*, №3

¹⁰ UNCTAD. (2020). *Investment Policy Framework for Sustainable Development*. Geneva

¹¹ OECD. (2011). *Guidelines for Multinational Enterprises*. Paris: OECD Publishing

shtati korporatsiyalar to'g'risidagi qonunida (Delaware General Corporation Law, § 371–381) xorijiy kompaniyaning shtatdagi vakolatxonasi yoki bo'limini (branch/office) yopish uchun rasmiy bildirishnoma (certificate of withdrawal) topshirilishi va barcha soliq majburiyatlari to'liq ado etilgan bo'lishi shart etib belgilangan¹². Bundan tashqari, soliq idoralari bilan aloqalarni yopish, mehnat shartnomalarini bekor qilish hamda aktivlar bilan bog'liq da'volarni hal etish filial yopilishining majburiy komponentidir.

AQShda xorijiy kompaniyalar filiali yuridik shaxs sifatida qayd etilmaydi, u bevosita bosh kompaniyaning bir qismi hisoblanadi. Shu sababli, filial tomonidan qilingan harakatlar uchun ham javobgarlik to'g'ridan-to'g'ri bosh kompaniyaga yuklatiladi. Bu esa, filial yopilayotganida kreditorlar oldidagi javobgarlik masalalarini murakkablashtiradi.

Germaniya qonunchiligi misolida

Germaniyada xorijiy tashkilotlar filiallarini (Zweigniederlassung) ochish va yopish tartibi Federal Tijorat Kodeksi (Handelsgesetzbuch, HGB) va Fuqarolik Kodeksi (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) bilan tartibga solinadi. HGBning 13-moddasiga binoan, xorijiy tashkilot Germaniya hududida filial ochayotgan bo'lsa, u majburiy ravishda tijorat reestrda ro'yxatdan o'tishi lozim. Filialning faoliyati tugatilayotganida esa, bu haqda maxsus ariza bilan reestr organiga murojaat qilinadi va yopilish reestrda qayd etilgach, huquqiy kuchga ega bo'ladi¹³.

Germaniya qonunchiligi filiallarni tugatish bo'yicha aniq tartibni belgilaydi: u yerda mehnat munosabatlari to'xtatilishi, soliq va moliyaviy hisobotlar yakunlanishi, shartnomaviy munosabatlar bekor qilinishi zarur. Shuningdek, yirik xorijiy sarmoya ishtirokidagi filiallar faoliyatini tugatishda antimonopoliya va ekologik organlar bilan ham aloqalar ko'zda tutiladi. Germaniyada filialning yopilishi mustaqil tartibda yuritiladi, ammo yakuniy javobgarlik baribir asosiy (ona) tashkilot zimmasida qoladi.

Xalqaro normalar xorijiy filiallarni yopishda shaffoflik, kreditorlar manfaatlarini himoya qilish va adolatli tartib tamoyillarini ilgari suradi. AQSh va Germaniya qonunchiligi misolida esa filialni yopish jarayoni aniq tartibga solingan bo'lib, soliq, mehnat va shartnomaviy munosabatlarning muvofiq tarzda tugatilishi ta'minlanadi. O'zbekiston uchun ham xorijiy tashkilotlar filiallarini bekor qilishda shunday kompleks yondashuv asosida normativ-huquqiy bazani yanada aniqroq ishlab chiqish dolzarb vazifadir.

Xalqaro sud amaliyoti (keysar) tahlili

Xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarining bekor bo'lishi bilan bog'liq huquqiy nizolar xalqaro arbitraj va sud amaliyotida muhim o'rin tutadi. Quyida bu boradagi eng mashhur va dolzarb to'rt xalqaro keys tahlil etiladi. Ushbu keyslar xorijiy filiallarning tugatilishida yuzaga keladigan nizolar, huquqiy ziddiyatlar va ularni hal etish mexanizmlariga oid muhim saboqlarni ochib beradi.

Metalclad Corporation v. Mexico (ICSID Case No. ARB(AF)/97/1)

Ushbu ishda AQShning Metalclad korporatsiyasi Meksikadagi filiali orqali ekologik chiqindilarni utilizatsiya qilish faoliyatini yuritayotgan edi. Meksika hukumati kompaniya filialining litsenziyasini bekor qilish orqali uning faoliyatini to'xtatgan. Metalclad bu harakatni mulkka noqonuniy aralashish va investitsiyalarni ekspropatsiya qilish deb baholab, ICSID arbitraj sudiga murojaat qilgan.

Arbitraj sudi Meksika tomonidan filial faoliyatining asossiz to'xtatilishini xalqaro huquqiy majburiyatlarning buzilishi sifatida baholadi va Metalclad foydasiga 16 million AQSh

¹² Delaware General Corporation Law, § 371–381. Available at: <https://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.html>

¹³ Handelsgesetzbuch (HGB), §13, §55. Federal Republic of Germany

dollari miqdorida kompensatsiya to'lashga hukm chiqardi¹⁴.

Bu keys xorijiy filiallar yopilishida investitsiya shartnomalaridagi "adolatli va teng munosabat" prinsipi qanchalik muhim ekanligini ko'rsatdi.

CME Czech Republic B.V. v. The Czech Republic (UNCITRAL Arbitration, 2003)

Niderlandiyalik CME Czech Republic kompaniyasi Chexiyada media xizmatlarini ko'rsatuvchi filiali orqali faoliyat yuritgan. Chexiya hukumati filial litsenziyasini bekor qilish orqali kompaniya faoliyatini de-fakto tugatgan. CME bu holatni investitsiyaning ekspropatsiyasi deb baholab, Bosh investitsiya bitimi (BIT) asosida da'vo kiritgan.

Arbitraj sudi Chexiya davlatining xatti-harakatini "nohaq harakat" deb baholab, 270 million AQSh dollari miqdorida zarar to'lashga hukm chiqardi. Ish filialni yopish orqali egasi bo'lgan xorijiy sarmoyador huquqlarining buzilishi holatining namunasidir¹⁵.

Tokios Tokelès v. Ukraine (ICSID Case No. ARB/02/18)

Litva kompaniyasi Tokios Tokelès Ukrainada o'zining filiali orqali reklama faoliyatini olib borgan. Kompaniya filialining hujjatlari Ukrainadagi davlat organlari tomonidan tahlika sifatida ko'rib, bank hisob raqamlari bloklangan va faoliyati to'xtatilgan. Investor kompaniya ICSIDda da'vo ko'tarib, investitsion bitim asosida o'z huquqlarini himoya qilgan.

ICSID arbitraj sudi Ukrainaning harakatlarini "investitsiyaga to'g'ridan-to'g'ri zarar yetkazish" deb baholab, davlat javobgarligini tasdiqladi. Ushbu keysda filialning yuridik shaxs bo'lmagani sarmoyadorni himoya qilishga to'sqinlik qilmagan¹⁶.

AIG Capital Partners Inc. v. Kazakhstan (ICSID Case No. ARB/01/6)

AIG Capital Partners AQSh kompaniyasi bo'lib, Qozog'istonda o'zining filiali orqali moliyaviy xizmatlar ko'rsatgan. Qozog'iston hukumati nazorat organlari filial faoliyatini "strategik xatarga ega" deb baholab, uning litsenziyasini bekor qilgan. AIG bu qarorni o'z investitsiyasiga noqonuniy aralashuv deb baholab, xalqaro arbitrajga murojaat qilgan.

Arbitraj instansiyasi Qozog'iston harakatlarining huquqiy asosiligi bo'lmaganini aniqladi va investitsiyaviy bitimga zid deb topdi. AIG foydasiga 9 million AQSh dollari miqdorida tovon belgilandi¹⁷.

Bu keys xorijiy filiallarning yopilishida davlatning xatti-harakatlari xalqaro investitsiya normalariga muvofiq bo'lishi zarurligini ko'rsatdi.

Ushbu to'rtta keys xalqaro amaliyotda filiallarni bekor qilish masalasi faqat milliy qonunchilik doirasida emas, balki xalqaro shartnomalar, investitsiya bitimlari va arbitraj mexanizmlari doirasida ham ko'rib chiqilishini ko'rsatmoqda. Xususan, davlatlar tomonidan filiallar faoliyatiga asossiz aralashuv yoki tugatish qarorlari investorlarning xalqaro darajadagi huquqiy himoyasini faollashtiradi. Shuningdek, filial yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmasada, u orqali amalga oshirilayotgan investitsiyalar xalqaro huquq doirasida himoya ostida bo'ladi.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida xorijiy tijorat tashkilotlari filiallarini bekor qilish masalasi bugungi kunda amaliy va normativ-huquqiy jihatdan qator muammolarni yuzaga keltirmoqda. Filiallar yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmaganligi bois, ularning tugatilishi uchun alohida mustaqil protsessual tartib mavjud emas. Amaldagi qonunchilikda filiallar yopilishining aniq mexanizmi, davlat organlari o'rtasidagi vakolat chegaralari, tugatish bosqichida soliq va

¹⁴ ICSID Case No. ARB(AF)/97/1 – *Metalclad Corporation v. United Mexican States*

¹⁵ CME Czech Republic B.V. v. The Czech Republic (Final Award, 2003), UNCITRAL Arbitration

¹⁶ ICSID Case No. ARB/02/18 – *Tokios Tokelès v. Ukraine*, Award of 26 July 2007

¹⁷ ICSID Case No. ARB/01/6 – *AIG Capital Partners Inc. and CJSC Tema Real Estate Company v. Republic of Kazakhstan*

kreditorlik majburiyatlarini hal qilish tartibi bo'yicha huquqiy aniqlik yetarli darajada belgilanmagan. Bu esa xorijiy investorlar uchun huquqiy noaniqlik, ortiqcha byurokratik to'siqlar va iqtisodiy xatarlarni yuzaga keltirmoqda.

Tahlil etilgan xalqaro huquqiy hujjatlar va xorijiy davlatlar (AQSh, Germaniya) qonunchiligi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan yurisdiksiyalarda filiallar faoliyatining tugatilishi aniq belgilangan, reyestrlar orqali amalga oshiriladi va davlat organlari ishtiroki qat'iy tartibga solinadi. Xalqaro investitsiya nizolari bo'yicha sud amaliyoti ham xorijiy investorlar filiallari ustidan nazoratni yo'qotgan hollarda arbitrajga murojaat qilish ehtimoli yuqori ekanini isbotlaydi.

O'zbekiston qonunchiligida esa filiallar ro'yxatdan o'tkaziladi, lekin ularning bekor qilinishi tartibi faqatgina yuridik shaxsning tugatilishiga oid normalar asosida umumiy tarzda qo'llanilmoqda. Natijada, xorijiy tashkilotlar filiallari faoliyatini to'xtatganidan so'ng ularni rasmiy yopish jarayoni yillar davomida cho'zilishi yoki butunlay rasmiylashtirilmaligi hollari yuzaga kelmoqda. Bu esa investitsion muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi taklif va tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

Normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish: "Xorijiy investitsiyalar to'g'risida"gi qonun va "Yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida"gi qonunlarga filiallar faoliyatini bekor qilish tartibini belgilovchi maxsus moddalarni kiritish lozim.

Alohida hujjat aylanishi tartibi: Davlat xizmatlari agentligi, Soliq qo'mitasi va boshqa vakolatli organlar o'rtasida filialni yopishning yagona elektron platformasi orqali yuritiladigan hujjat aylanishi tartibini joriy etish taklif etiladi.

Soliq va kreditorlik majburiyatlarini aniqlashtirish: Filial yopilayotganida uning bosh kompaniyasi tomonidan barcha soliq qarzlar va kreditor oldidagi majburiyatlar bo'yicha javobgarlik belgilanadigan huquqiy mexanizm ishlab chiqilishi zarur.

Xalqaro arbitraj xatarlarini kamaytirish: Investitsion shartnomalarda filiallarning yopilishi bo'yicha normalarni aniq belgilash, hamda xalqaro arbitrajda davlatning mas'uliyatini kamaytirish uchun harakat qilish kerak.

Monitoring va statistik hisobot yuritish: Har yili yopilgan filiallar to'g'risida ochiq statistik hisobotlar yuritish orqali muammo ko'lamini baholash va tegishli choralarni ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi.

Ushbu tavsiyalar xorijiy sarmoyadorlarning huquqlarini kafolatlash, filiallarni rasmiy va tezkor tartibda yopish imkonini yaratish, investitsion muhitda huquqiy ishonchni mustahkamlash hamda O'zbekiston Respublikasining xalqaro reytinglardagi pozitsiyalarini yaxshilashga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Xorijiy investitsiyalar to'g'risida"gi Qonuni, 1998-yil 30-aprel, O'RQ-611-son
2. O'zbekiston Respublikasining "Yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida"gi Qonuni, 2019-yil 14-aprel, O'RQ-540-son
3. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, 2024-yil dekabr holatiga ko'ra
4. Muchlinski, P. (2007). *Multinational Enterprises and the Law*. Oxford University
5. Brown, C. (Ed.). (2010). *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Oxford University Press

6. German Commercial Code (GmbHG), Sections 13–15
7. ICSID Case No. ARB/12/4, *ABC Ltd. v. Republic of X*
8. Qodirov, A.X. (2021). "Transmilliy korporatsiyalar huquqiy maqomi va ularning bo'linmalarini tartibga solish masalalari". *Yuridik fanlar axborotnomasi*, №2(45)
9. Rizvanov, Sh. (2022). "Filiallarning yopilishi va investitsion bitimlar shartlari: xalqaro arbitraj amaliyoti tahlili." *Xalqaro huquq va xorijiy qonunchilik sharhi*, №3
10. UNCTAD. (2020). *Investment Policy Framework for Sustainable Development*. Geneva
11. OECD. (2011). *Guidelines for Multinational Enterprises*. Paris: OECD Publishing
12. Delaware General Corporation Law, § 371–381. Available at: <https://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.html>
13. Handelsgesetzbuch (HGB), §13, §55. Federal Republic of Germany
14. ICSID Case No. ARB(AF)/97/1 – *Metalclad Corporation v. United Mexican States*
15. CME Czech Republic B.V. v. The Czech Republic (Final Award, 2003), UNCITRAL Arbitration
16. ICSID Case No. ARB/02/18 – *Tokios Tokelès v. Ukraine*, Award of 26 July 2007
17. ICSID Case No. ARB/01/6 – *AIG Capital Partners Inc. and CJSC Tema Real Estate Company v. Republic of Kazakhstan*